Bertolt BRECHT

Tiyatro için

KÜÇÜK ARAÇ

Türkçesi:
Teoman AKTÜREL

Can Yayınları - İstanbul 1962

ÇAN YAYINLARI : 11

Bu kitap, GÜN Basımevinde
1962 yılında basılmıştır.

Bertolt BRECHT

TİYATRO İÇİN KÜÇÜK ARAÇ

Türkçesi:
Teoman AKTÜREL

Çan Yayınları
İstanbul
1962

kamu tiyatrosu

Yeni kuşakların tiyatro çalışmaları, araştırmaları iki yönlü gelişti: deneme tiyatrosu alanı ile kamu tiyatrosu alanında.

Ionesco ile Shakespeare arasında korkunç bir uçurum vardır. Bertolt Brecht bu uçurumun üzerine bir köprü kurmuştur. Köprünün ereği kamuya varmak için bir geçit ödevi görmekti : kapalı bir toplumdan açık bir topluma ulaşmağı sağlıyacak bir geçit.

Bertolt Brecht de yaratıcı bir yaşantının, bir deneyin ancak toplum gerçeğine saldırmakla köklü olacağını düşünüyordu.

Ülkemizde bugünkü durum şöyle : bir yanda Shakespeare'in, Ionesco'nun, Brecht'in oyunlarını

okuyan, gören, bilen aydınlar, öte yanda sözü geçen yazarların adlarını bile işitmemiş kamu. Bir yanda Hamlet'i gören binlerle «orta-halli», Sandalyeler'i gören bir avuç aydın, öte yanda...

Öte yan diye kolaycacık adlandırdığımız kamu: kimine göre, işçi ve köylü, yaşamalarını, ekmeklerini emekleriyle sağlıyanlar, kimine göre de, aydını, «orta-halliyi», işçiyi, köylüyü kapsıyacak, zamanla içine alacak toplumdur.

Batı'da ikı yönlü gelişen tiyatro, bizde yazık ki tek yönlü gelişmiştir. Doğrusu bizde tiyatro gelişmiştir de denemez, bizde ancak tiyatro «merakı», «hevesi» uyanmıştır, okadar. Tiyatroyu tek yanlı, **dikey** olarak düşündükçe, tasarladıkça, tiyatronun kamuya varmasını beklemek boşunadır. Bütün öteki sanatlarda olduğu gibi, biz de şiirde, öyküde, resimde, romanda olduğu gibi, tiyatroyu da **yatay**lamasına düşünmeli, tiyatroyu o yönde de gerçekleştirmeğe çalışmalıyız.

Batı'da tiyatro ikibin dörtyüz yıl boyunca Aristoteles kuramı ile beslenmiş, yaşamıştır. Bugün de gene Aristoteles kuramına göre yazan, ortana koyan tıyatrocular çoğunluktadır.

Aristoteles'ci tiyatro anlayışı dediğimiz, aşağı yukarı şudur: **catharsis** (a r ı n m a , boşalım) olgusunu gerçekleştirme :görüyücüyü alabildiğine duygulandırma, oyundaki kahramanla birleştirme, bir etme, görücüyü ortandaki **eylem**'e katma : oyuncunun rolünü elinden geldiğince canlandırmasını, kişisini yaşamasını isteme; gösterinin, tiyatronun **büyü**'süne görücüyü inandırma.

Brecht büyük bir devrim yaptı batı tiyatrosunda Aristoteles kuramını, anlayışını yıktı. Tiyatroyu **büyü** olmaktan çıkardı, **eleştiri** kıldı. Alışkanlıklarımızı, beğenilerimizi, içinde yaşadığımız tiyatro «yasalarını» yeniden gözden geçirmeğe, giderek bir ya-

na bırakmağa çağırdı bizleri. Avrupa'nın en önemli tiyatroları : Milâno'daki **Piccolo Teatro** (Küçük Tiyatro), Paris'teki **TNP** (Ulusal Kamu Tiyatrosu), Londra'daki **Workshop** (İşlik Tiyatrosu), **Belçika Ulusal Tiyatrosu**, Willeur Banne'daki **Kent Tiyatrosu**; en gözde kişileri : Giogio Strehler, Paola Grassi, Jean Vilar, Jean Dasté, Joan Littlewood, Roger Planchon, Jacques Mauclaire, J - M. Serreau.. v. b. ardından gittiler Brecht'in

Bence **kamu tiyatrosuna** yönelmenin, kamu tiyatrosunu gerçekleştirmenin en kestirme yolu, Brecht'in tiyatro anlayışını, kuramını öğrenmeğe - öğretmeğe, anlamağa - anlatmağa çalışmaktır.

Ünlü Amerikan tiyatro adamı Eric Bentley bir yazısında, Brecht'in «Küçük Araç» ından söz ederken yirminci yüzyılın ikinci yarısında tiyatronun İncil'i olacaktır, diyordu.

Brecht'in tiyatro anlayışı, geleneksel batı tiyatro anlayışından, **dramatik** tiyatrodan biçim yönüyle **epik** olmakla ayrılır.

Dramatik tiyatronun görücüsü : «Evet, ben bunu daha önce de duymuştum. Doğal birşey bu. Bu böyle sürüp gider. Şu insanın acısı allak bullak ediyor beni : çıkar bir yolu yok zavallının da, ondan. Büyük bir sanattır bu, herşey kendiliğinden oluverir. Gülenle güler, ağlıyanla ağlarım» der.

Epik tiyatronun görücüsü : «Ben bunu böyle düşünmezdim. Bunun böyle olmaması gerekir. Şaşılacak şey bu, inanılır gibi değil. Bu böyle sürüp gidemez. Şu insanın acısı allak bullak ediyor beni : bir çıkar yolu var da, ondan. Büyük bir sanattır bu, hiç birşey kendiliğinden olmaz. Ağlıyanla güler, gülenle ağlarım», der.

Bercht bu aykırılıkları tiyatroda «yadırgatma etkileri» ile (verfremdungseffekt) sağlamıştır.

Brecht tiyatroda ayrıca, **«montage»**, **«démontage»**, **«remontage»** «tekniklerini» kullanmıştır.

Brecht'in epik gerçekciliğinde, doğalcılıkla gerçekcilik birbiri ardından gitmiyor; gerçekcilikle biçimcilik birbirini çelmiyor; şiir bir geçiş, bir aşma, gerçekçiliğin yadsınması olmuyor. Brecht'in tiyatrosunda gerçekcilikle şiir birleşiyor, atbaşı gidiyor. Şiir gerçekciliği silmiyor, yadsımıyor, gerçekcilik doğalcılığa çevrilmiyor, dönüşmüyor.

Brecht bu aşamaya, bu döneme doğalcılıktan, anlatımcılıktan geçerek, uzakdoğu tiyatrosundan beslenerek gelmiştir.

Brecht epik tiyatrosunun biçimci bir anlayışı deyimlemesinden, salt **eleştiri tiyatrosu** sayılmasından korkuyordu son günlerinde. Onun içindir ki, tiyatrosuna **dialektik** tiyatro, daha doğrusu Dialektik auf dem Theater (tiyatro üstüne dialektik) demeğe başlamıştı. Böylece epik gerçekciliğinin dialektik gerçekciliğe açılmasını diliyordu.

Brecht tiyatroyu bir bilim kişisi tutumuyla ele almış, kendisini de Einstein ile bir tutmuştur. Yaptığı tiyatro bilim çağının tiyatrosudur: bilinçlenmenin ötesinde ,sevinçle, güle oynıya yapılan bir iş, birlikte bir yaratıştır.

Brecht'in 1949 da kurduğu **Berliner Ensemble** ölümünden sonra eşi Helena Weigel'in çabasıyla sürmekte, bugün yeryüzünün en göz doldurucu tiyatro topluluğu olduğunu uluslararası şenliklerde göstermektedir. Daha nice yıllara başarılarla ermelerini dilerim.

TEOman Aktürel

tiyatro için küçük araç

seçmeler

Tiyatro, insanlar arasında geçen tarihsel ya da uydurma olayların, canlı görütlerin (= image, imge) eğlence adına kuruluşudur.

o

Tiyatronun işi eskiden beri, bütün öbür sanatların da olduğu gibi, insanları eğlendirmektir. Bu ödev tiyatroya hep kendi onurunu bağışlamıştır. Sağladığı tad doğrulamağa yeter bunu. Tiyatro ahlâh pazarı olunca hiç ama hiç yücelemez; tersine, ahlâkı eğlendirici, duyular bakımından hoşa gidici kılamadığı gün, alçalabilir de; ahlâkın kazançlı çıkması için herşey var onda. Tiyatronun, herhangi birşeyi öğretmesi bile benimsenmemeli; öğretebilecekleri arasında en yararlısı çok çok şu olmalıdır : İnsanın gövdesini ve kafasını kullanmanın tadını çıkarmak. Tiyatronun kendini bütün bütün gereksiz sayma hakkı olmalı, şunu da hemen belirtmeli : ki-

şi «gereksiz» için yaşar. Tad herşeyden çok doğrulamaya boşverir.

o

Ama tiyatronun dağıtması, üleştirmesi gereken tadlar arasında, ölçüsüne göre güçsüzleri (yalınçları) ve güçlüleri (çapraşıkları) vardır. Bu sonuncular büyük dramatik yapıtlarda doruklarına erişir, sevi'nin de cinsel edimde eriştiği gibi; daha değişiktirler, daha zengindirler anlatım, uyarı bakımından; daha çelişiktirler, sonuçları da daha ağırdır.

o

Her çağ kendine özgü eğlencelerin tadını çıkarmıştır : bu eğlenceler insanların nasıl yaşadıklarını, birbirlerine nasıl davrandıklarını yansıtır. Her toplumsal yaşam yolu (biçimi) yüzlere başka başka oranlar, durumlara başka başka uz - görünümler (perspective) gerektirir. Olayları anlatış işte böylece, nereye yöneliyorsa ona göre : Örneğin, Helenlere; XIV. Louis Sarayındaki Fransızlara; Elizabet çağı İngilizlerine göre değişir : birinciler bilisizliğin cezadan alıkoyamıyacağı kutsal töre'nin amansızlığıyla, ötekiler bu dünya büyüklerine çıtkırıldım yasaların zorladığı ince zaferlerle, üçüncüler de birey'in kendi kendine, başı boş hırıldamasıyla oylanıyorlardı.

Bu oyalanmaların birçoğu bugün de bizi eğlendirip duruyor. Günümüz görütlerinden öylesine değişik görütlerden tad alma yetimize bakarak - ki bu katı yüzyılların çocukları için olacak şey değildi- bize göre eğlenceleri, zamanımıza özgü oyalamaları daha bulamadığımızdan kuşkulanılamaz mı?

o

Tiyatroda gitgide artan kabalıkla, bayağılıkla, az özenle yaratılan, gösterilen toplumsal yaşam, eski yapıtlarda olduğu gibi çağdaş yapıtlarda da sıkıyor bizi (hiç değilse eski reçetelere göre yapılanlar). Kendimizi oyalama yolumuz zaman - düzenine bütün bütün aykırı (anachronique) olmağa başlıyor.

o

Yeni bilimler büyük değişiklikler getirip, özellikle gezegenimize sonsuz değişiklikler olanağını sağladıysa da, bu yeni anlayışın bizi kapsadığı, hepimizi belirlediği söylenemez.. Doğa'nın altedilmesi (boyun eğdirilmesi) ve işletilmesinde büyük başarılar sağlıyan bilimler, insanları aralarında birleştiren ilişiklerde hizmete girmemiştir (konulmamıştır) daha. Herkesin bağlı olduğu bu iş (doğa'nın altedilmesi ve işletilmesi) düşüncenin yeni yöntemleri insanların karşılıklı ilişkilerini aydınlatmadan tamam landı. Bu bağlantılar, insanların karşılıklı ilişkileri de herzamankinden daha çok bulanıklaştı, belirsizleşti. Bu da herkes için geçerli olan ilerlemenin bir azınlık çıkarına dönüştüğü anlamına gelebilir.

o

Bilimle sanat, her ikisi, şu noktada - insan yaşamını hafifletmede- karşılaşıyor, birleşiyor: biri insanın bakımını sağlıyor, öbürü insanı eğlendiriyor.

o

Biz bilim çağı çocuklarının, tiyatromuzda doğaya ve topluma karşı benimsiyeceğimiz üretici tutum ne olacaktır?

o

Eleştirici tutum olmalıdır bu tutum: ırmağa

karşı koyarak ırmağın düzeltilmesi, akışının doğrultulması; yemiş ağacına karşı koyarak ağaçta aşı, devinmeye saldırarak, giden, dolaşan, ya da uçan taşıtların kuruluşu (yapımı); topluma saldırarak toplumun değişmesi olacaktır. Toplumsal yaşam görütlerimizi, evimize buyur ettiğimiz konuklarımızın sevinçli ilgilerini, iyiliklerini unutturmamak için, ırmak düzelticileri, yemiş yetiştiricileri, motor yapımcıları, toplum değiştiricileri için yaratıyoruz. Diledikleri gibi değiştirsinler diye sunmak istiyoruz dünyayı, kafalarına ve yüreklerine.

o

Tiyatro alabildiğine özgür bir tutumu, kendini toplumun en hızlı akımlarına kaptırarak, toplumda derin değişiklikler yaratmakta en çok sabırsızlanmaları gereken kişilerle birleşerek seçebilir. Başka geçerli hiçbir etken olmaksızın, sanatımızı zamanımız ölçülerine uygun, bilim yüzyılının tiyatrosu olan tiyatromuzu dış mahallelere götürmek, ordakilerle birleştirmek, kaynaştırmak isteğinden başka birşey değildir bizim isteğimiz. Tiyatro böylece geniş yığınların, daha çok üretenlerin, handiyse çıkar yolları olmıyan, güç yaşam sürenlerin hizmetinde oluyor; öyle ki, bu kimseler de büyük sorunlarını tiyatroda yararlıca aramağa başlasınlar.. Gerçekciliğin etkin görütlerini kurmak olanağına ve hakkına sahip olmak istiyorsa tiyatro ,gerçekliğe bağlanmamalıdır

o

Tiyatro, toplum kurucuları için geçmişin ve bugünün toplum deneylerini sergiliyor. Aramızda en tutkulu, en bilge, en çok iş gören kişilerin, günden ve yüzyıldan derledikleri olayları, idea'ları, itkileri hoşa gidici, eğlendirici kılmayı benimsiyor tiyatro.

Sorunların mutlu çözümünden doğan bilgelige, ezilenlere karşı yararlıca acımaya çevrilen öfkeye insancıl olana saygıya, insanlar arasındaki iyiliğe (iyi davranışlara), kısaca üretenleri sevindiren herşeye ilgilenilmelidir.

o

Böyle bir işe girişmek için, tiyatroyu bulduğumuz durumda bırakamayız. Bir salona girelim, tiyatronun görücüler üzerinde yarattığı eylemi gözliyelim. Çevremizdeki kımıldamaz karartılar garip bir havaya dalmışlar: bu görücüler bütün kaslarını yoğun bir çabayla germişler; derin, bitkin bir duruma bırakmışlar kendilerini sanki. Hiçbir alış - veriş yok aralarında, kötü düşlerin sarsaladığı bir uykucular toplantısında sanırsınız kendinizi... Bakmıyorlar, bakış içiyorlar; dinlemiyorlar, «yutuyorlar» kulaklarıyla. Bakmak ve dinlemek, sırasında hoşlanılan edimlerdir, ama bu adamlar her türlü çalışmadan yoksunlar sanki, başkaları «yönetiyor» sanki bunları (başkalarının elinde oyuncak sanki bunlar). Daldıkları şaşkınlık durumu, belirsiz, koyu izlenimlere bırakılmış duygusu uyandırıyor; oyuncular iyi oldukça daha da derin oluyor bu izlenim duygusu. Öyle ki, başlarına en kötü şeylerin gelmesini dileyeceğiz nerdeyse; bu durum hoşumuza gitmiyor çünkü.

o

Tiyatronun gördüğümüz gibisi, salondaki topluluğun ortandaki topluluğu etkiliyemiyeceğini gösteriyor : Oidipus, zamanının toplumunu ayakta tutan ilkelere karşı, tanrıların düzenlediği eleştriye gelmez ilkelere karşı işlediği yazıktan (günahtan) ötürü ölüme çarptırılmıştır. Alınyazılarının yıldızlarını kendilerinde taşıyan, boşuna ve delice ölüme koşma-

lara kendilerini kaptıran Shakespeare'in büyük yanızları: kendi yitişlerini (kendilerini yitirmeği) kendi elleriyle hazırlarlar, kendilerini attıkları uçurum, yıkım eleştiriye gelmez... Hep insanlar kurban ediliyor, yaban eğlenceler! Bir sanatları olduğunu biliyoruz yabanların. Biz de başka türlü bir sanat yapalım bari!

o

İnsan ilişkileri alanını, göreliliği içinde belirlemek önemlidir. Bu amaçla, geçmiş yüzyılların değişik toplumsal yapılarının ayrımlarını ortadan kaldıran, o yapıları hep biribirine benzetmek, aşağı yukarı bizimkilere benzetmek için, o toplumsal yapılara sürekli bir sıra (caraktère), sonsuz, bengi bir ıra vermek için ayrımları, toplumsal yapıların çeşitliliğini ortadan kaldıran yöntemi, yürürlükteki (geçerlikteki) yöntemi kırmak, bir yana itmek gerekir.

Biz tersine, her çağa özgü kendi ırasını geri vermek, geçici doğasını damgalamak, belirtmek için, bizim çağın da, çağımızın geçiciliğinin bilinmesine çalışıyor, o anlayışa yöneliyoruz.

o

Kişilerimize ortanda, çağları izliyen değişken toplumsal etkenler verirsek, görücünün onlarla birleşmesine, bir olmasına bir yere değin engel oluruz. Görücü : «ben de böyle davranırdım», demekle yetinmez, çok çok şöyle düşünürdü: bu durumda olsaydım, ben de v. b.

Çağımızdan edinilmiş tarihsel oyunlar oynuyorsak, oyunun durumları, koşulları görücüye tikel koşullar, özel durumlarmış gibi gelebilir; bu da eleştirinin başlangıcıdır.

o

«Tarihleştirilmiş» görüdün (görüntünün - imge-

nin) kişisi çevresinde, başka devinmelerin, başka olayların izlerini damgalıyan taslaklardan birşeyler vardır. Bir koyağın dibinde, çektiği söylev boyunca düşünü, kanı değiştiren bir adam tasarlayın; öyle ki, yankı sesiyle onun sesi biribirine karışarak, çelişen tümceler karşılaştırılmış, karşı karşıya getirilmiş olsun.

o

Böylesi gösterler yaratabilen tiyatro anlatısı (üslûbu) iki savaş arasında Berlin'de denenmiştir. Bu anlatı «yadırgatma etkilerine» dayanır. «Yadırgatılmış», «uzaklaştırılmış», «yabancılanmış» gösteri, gösterilen şeyi görebilir, tanıyabilir, ama bu işi yadırganacak, yabancılanacak biçimde yapar.

Eski - yunan tiyatrosu ile ortaçağ tiyatrosu, kişilerini insan ya da hayvan maskeleriyle (takma - yüz'leriyle) yadırgatıyorlardı, yabancılıyorlardı. Asya tiyatrosu bugün de ezgiyle (musikiyle) oyunlama (pantomime) ile «yadırgatma etkileri» ni kullanıyor. Bu etkilerin de görücünün kişilerle bir olmasını, birleşmesini engellediği su götürmez, ama bu etkiler büyüleme temeline dayanıyor; toplumsal erekleri de bizimkilerden bütün bütün başkadır.

o

Eski «yadırgatma etkileri» (V.. etkileri) görücünün, gösterilen şeyle ilgili, gösterilen şeyi değişmez yapan her türlü girişimi yasaklar. Yeni «yadırgatma etkileri» nin kendi başına hiçbir tuhaflığı yoktur (yalnız bilimsel olmıyan bakış, bilinmiyenin üstüne tuhaflık damgasını vurur), yeni yadırgatma etkileri değiştirilebilir toplumsal olayları «bildik» damgasından, bizi onlara karışmaktan alıkoyan «bildik» «tanış» damgasından kurtarmada işe yarıyabilir ancak.

o

Uzun zaman değişmemiş, değişmeden kalan, değişmezmiş gibi gözüküyor bize. Kendi kendilerine giden nesnelerle çarpışıyoruz her yerde, onları anlamak çabasına katlanalım diye... Bütün bu verilerin bize kuşkulu şeyler gibi görünmesi için, sallanmakta olan bir avizeye bakakalan büyük Galile'nin bu yadırgatıcı, «yabancı» bakışını kendimizde geliştirmemiz gerek. Sallanmalar beklenmedik ve açıklanamaz bir olgu gibi şaşırtmıştı onu, bu da onun devinim yasalarını bulmasına yaramıştı. İşte bu bakışı, verimli olduğunca güç olan bu bakışı, toplumsal yaşamın görütlerini yeniden yaratarak ortaya çıkarmak ereğini güder tiyatro. Kamuyu şaşırtmak için, bildik olanın «yadırganması» için, yadırgatma tekniğine el atıyoruz.

o

Bu teknik tiyatroya, yapıdın görütlerini arttırmak, hazırlamak için toplumun yeni bilim yöntemini: özdeksel söyleşi'yi dialektik'i bağışlar. Toplum değişimine dokunan bu yöntem toplumsal koşulları gelişmeler halinde görüyor, onları çelişmelerinde, karşıtlıklarında izliyor. Bu yönteme göre herşey değişmekte, dönüşmektedir, demek ki, herşey kendi kendisile çözülme durumundadır. Bu durum, duygular, kanılar, insanların tutumları, toplumun özel ırasının dile getirdiği insanların tutumları için de geçerlidir.

o

Oyuncu «yadırgatma etkileri» ni üretmek için, görücünün kişisiyle birleşmesi, bir olması ile ilgili ne öğrendiyse hepsine sil baştan demeli, oyuncunun eski bildiklerini silip süpürmesi gerekir. Amacı artık, halkını, görücüsünü kendinden geçirmek olmadığına göre, kendisinin de kendinden geçmesi gerekir...

Tutkun birini göstermek istiyorsa oyuncu, kendisinin tutkun olmasından kendini alıkoymalıdır, yoksa görücü tutkun'u tutanı nasıl görebilir, nasıl anlıyabilir?

o

Oyuncu kişisiyle bütün bütün bir olmağa, birleşmeğe, tekleşmeğe hiç bırakmamalıdır kendini Şöyle bir eleştiri : «Lear'i **oynamıyor.** Lear'in kendisi **oluyor»** beterin beteridir bir oyuncu için.

Oyuncunun çalışması kişiyi göstermeğe, daha doğrusu kişisini yalnızca yaşamakla yetinmeme çabasına dayanıyor. Tutkulu kişileri gösterirken, kendisinin soğukca durması anlamına gelmez bu, ama kendisinin duyguları, kişisinin duygularıyla şip - şak, kendiliğinden karışmamalıdır. Tüm özgürlüğü vermek, bırakmak gerekir görücülere.

o

Oyuncu ortada devinenin, kımıldıyanın kendisi değil de uyduruk kişi olduğuna kandırmaya kalkışmıyacaktır görücüsünü. Ortanda olup bitenlerden hiç haberi yokmuş gibi davranıp, bunların öğrenilmemiş, tek ve ilk olarak karşılaşılan birşey olduğuna inandırmak da düşmez oyuncuya. Oyunun sonunu önceden bildiğini başta ve ortada açıkça göstermelidir; kendisi de böylece dingin bir özgürlüğü koruyabilsin.

Oyuncu kişisinden daha çok bilir, «burdan» ve «şimdiden» oyunun kuralı gereğince elde edilen bir uyduru yaratmak yerine, «burayı» ve «şimdiyi», «dünden» ve «başka yerden» ayırır, böylece olayların nasıl düğümlendiğinin ortaya çıkmasını sağlar.

o

Çalışmalar sırasında, oyuncunun kişinin derisi içine girmesine izin varsa da, bu öteki gözlem yöntemlerinden biri olarak kalmalıdır.

o

Edimler ıra'ya, ıra edimlere bağlanarak biraz çokca yalınlaştırılıyor işler: gerçek insanların edimlerindeki, ıralarındaki çelişmeler böyle kanıtlanamaz. Toplumdaki devinmenin yasaları «ülküsel durumlara» göre gösterilemez, çünkü katışıklık - çelişme - bu devinmenin ve nesnesinin besbelli bir parçasıdır. Yalnızca, -bu çok gereklidir- genellikle deney koşulları, gereğinde karşı - deneyler elverişli kılınmalıdır. Çünkü toplum, tiyatromuzda bir deneyde ele alınır gibi işleniyor.

o

Gözlem, oyunculuk sanatının büyük bir bölümüdür. Oyuncu, öbür insanları bütün kaslarıyla, bütün sinirleriyle, bir öykünme, bir yansılama edimi içinde, ayni zamanda bir düşünme süreci olan bir öykünme edimi içinde gözler. Oyuncu insanlara, sanki kendi dileğince davranıyorlarmış gibi, kısaca: insanlar sanki ona ne yaptıkları üzerinde düşünmesini sağlık veriyorlarmış gibi bakar.

o

Kişisel görüşler, kişisel dilekler olmadan yeniden yaratma olamaz. Birşey bilmiyen, birşey gösteremez. Ama görülmeğe değer olanı nasıl bilmelidir kişi? Papağan ya da maymun olmak istemiyen oyuncu insanların toplumsal yaşamalarıyla ilgili zamanının bilimini edinmelidir, özellikle toplum katları çekişmelerini. Çok kimseye bayağı, aşağı birşeymiş gibi gelir bu : öyle ya, sanat bir kez para işinin üstesinden geldi mi, daha yüce yuvarlaklarda bulmaz mı

kendini, daha ulu kürelere yerleşmez mi? Ama insanoğlunu ilgilendiren üstün kararlar için kavga havada değil yerde, kafalarda değil dışarıda oluyor. Toplum katları çekişmesinin üstünde olamaz kimse çünkü insanların üstüne, orada kimse de olamaz. Savaşan toplum katları oldukça, toplum savaşan katlara bölündükçe, toplumun ortak sözcüsü olmaz. Giderek, şunu da söyliyebiliriz : sanatta hiçbir yanı tutmama, «tarafsız» olma, «iktidardaki» partiden yana olmak anlamına gelir.

o

Oyuncu rolünü nasıl okumalıdır, onu inceliyelim biraz da. Önemli olan oyuncunun çabucak «anlamamasıdır». Oyuncu durumsamalı, kendi kanılarını anımsamalı, başka demeçleri, bildirileri gözden geçirmeli, kısacası, şaşan biri gibi davranmalıdır. Yazılanı bellemeğe çalışırken, ilk tepkilerini, tutukluklarını, eleştirilerini, şaşkınlıklarını «yürekten» öğrenmelidir; öyle ki, bütün bunlar son, kesin birleşimde «eriyerek» yokolup gitmemeli, tersine, halkın algılayabileceği biçimde diri kalmalıdır.

o

Oyuncu kişisine çalışırken, onu kurarken yalnız, bir başına değil, öbür oyuncularla ikili, çift olarak çalışmalı kurmalıdır. Çünkü en küçük toplum birimi bir insan değil, iki insandır .Nitekim yaşarken de, biz karşılıklı olarak bütünlüyoruz biribirimizi.

o

Tiyatrolarımızdaki kötü bir alışkanlık da «yıldız» ın, başoyuncunun «ileri çıkmasını», «önde olmasını», bütün öteki oyuncuların ona hizmet etmesini istiyor. Çalışmalar sırasında, oyuncular kimi

zama rollerini değiştirmelidirler... Kişilerini bir de eş - oyuncudan, bir başkasından görmek iyidir kendileri için. Oyuncu kendi kişisinin dışında, başka kişilerin kuruluşuna katılarak kişisini gösterirken, kalktığı, devindiği toplum görüşü durumunu sağlamlaştırır : efendi ancak kölesinin izni ölçüsünde efendidir v. b...

o

Kişilerin kendi aralarındaki tutumların alanına davranım (geste) alanı diyoruz. Duruş, sözleme (diction), el-yüz oynatışları toplumsal bir «davranım» la belirlenmiştir: kişiler biribirlerine söver sayarlar, biribirlerinin gönüllerini alırlar, biribirlerinden karşılıklı birşeyler öğrenirler... Bu tutumlar çokluk çapraşık ve çelişiktir; oyuncu kişisini yeniden yaratırken hiçbir şeyi yitirmemek için gözlerini dört açmak zorundadır.

o

Davranımın değişik öğelerini, özelliklerini yorumlıyarak, oyuncu oyunun anlattığı «tarih» ten elde edeceğini alır, kişisini elde eder. Tarihten, bütünüyle sınırsız olaydan kalkarak, denebilir ki, bir sıçrayışta, özel, tikel çizgilerin biribirine karıştığı en son kişisine varabilir oyuncu... Tarih ona algılanmış çelişmelerin, karşıtlıkların, hepsinin bileşimi olanağını sunacaktır.

«Tarihe» bağlıdır herşey; tiyatro gösterisinin yüreğidir o. Çünkü insanlar arasında olup bitenlerden insanlar tartışılabilir, eleştirilebilir, değişebilir herşeyi algılarlar.

o

Soyutlanmış olayın bir temel davranımı vardır:

Glocester'li Richard kurbanının duluna «yağcılık» ediyor. Tebeşirle çizilen bir yuvarlağın yardımıyla çocuğun gerçek anasının kim olduğu anlaşılıyor- Tanrı şeytanla, Doktor Faust'un ruhu konusunda bahse girişir. Woyzeck karısını öldürmek için ucuz bir bıçak alır. v. b...

Kişileri ortanda toplıyarak, onları kımıldatarak, devindirerek gerekli güzelliğe incelikle ulaşılmalıdır. Davranımın öğeleri, özellikleri bu incelikle sunulur halkın anlayışına.

o

Halkın kendini «tarih'e», bir akarsuyun onu ordan oraya amaçsız sürüklemesi gibi atmağa çağırmamak için, her olayı öteki olaylara düğümlerin görünebileceği biçimde düğümlemek gerektir. Olayların içine girme fırsatını, görücünün yargısına bırakmak önemlidir. Böylece «tarihin» değişik bölümleri özellikle karşıtlanır, her bölüme kendi yapısı, oyunun içinde küçük bir oyun yapısı verilir. Bu konuda, bir önceki «paragrafta» gösterilen başlıklar üzerinde anlaşma olacaktır. Bu başlıklarda toplumsal anahtar-sözcük olacak, gösteriye verilmek istenen deyiş de ortaya çıkacaktır...

Özel bir olay da gösterilebilir: Bir düşmana uygulanan işlem, sevgililerin buluşması, tecim (ticaret) ya da politika anlaşmaları, sanki eylemin yer aldığı ülkede eğemen olan bir töre söz konusuymuş gibi. Böylece tek ve özel olan, yabancı bir yüz kazanır; çünki bu olay töre olmuş genel bir çizgi gibi gözükür... Panayırlarda bir şiirsel tarihler anlatısı, deyişi incelenebilir. Birtakım olayları «yadırgatmak» için; olaylar herkesce eskiden beri en ufak ayrıntılarına değin bilinen, gelenekte hiçbir eksik bırakmamağa zorlanıyormuşçasına, ünlü o-

laylar gibi gösterilebilir. Kısaca, anlatmanın türlü türlü yolları tasarlanabilir: kimi bilinen, kimi de türetilmesi gereken anlatım yolları.

o

Bütün ilerlemeler toplumun değişmesine yol açarak, bütün denemeler insanlığın yazgısını (kaderini) iyileştirmeğe, düzeltmeğe yönelmiş girişimleri bir yengi ve güvel duygusuyla çoşturur bizleri; herşeyin değişmesi olanaklarını bulgulamak da, bizlere büyük bir tad sağlar.

o

Tiyatronun başlıca işi «tarih»i yorumlamak, onu elverişli «yadırgatmalar» yardımıyla iletmektir.

Oyuncular, dekorcular, makyajcılar, giysiciler, ezgiciler, koreograflar, - kendi bağımsızlıklarını boşlamadan, - bu ortak girişimde birleştirirler sanatlarını.

o

Halka yöneltilen ezgilerle, türkülerle davranımın altı çizilir. Oyuncular türküye belirsizce geçmemeli, tersine türküyü öbür bölümlerden iyice ayırarak söylemelidirler. Örneğin, bir aydınlatma değişikliği ya da yeni bir başlık, aravermenin üstüne basacaktır.

Ezgi de alık bir hizmetçi rolüne inmiyecektir. Eşlik etmiyecektir; edecekse de, bu eklemelerle, eşliğe birşeyler katmakla olacaktır. Ezgi dile gelmekle, anlatıma ermekle olaylarla canlanmış ruh durumlarından yalnızca ve kolayca kendini boşaltmakla yetinmemeli, ama ezgi kişilerden, öyküden tam bir bağımsızlıkla ayrılarak dile gelmelidir.

o

Dekorcu da, dekorlarıyla belirli bir yerin sanısı-

nı (illusion'unu) yaratmak zorunda değilse, o da büyük bir özgürlük kazanıyor. Tarihsel ya da toplumsal bir yarar sağladıkça işaretler, belirtiler yeter. Örneğin, Moskova'nın yahudi tiyatrosunda Kıral Lear için ortaçağ çadırını ansıtan bir dekor düşünülmüştü, bu da «yadırgatıyordu» oyunu.

o

Koreografi de gerçekci ödevlerle bağlı gibi görüyor kendisini. «İnsanların insan kaldıkları sürece» onların eğlenmesinde koreografinin hiçbir işi olmadığı düşüncesi epeyce yeni bir yanılgıdır. Sanat yaşamı yansıttığı zaman özel aynalardan yararlanır. Sanat orantıları değiştirirken gerçek olmaktan geri kalmaz. Görücü bu yaratmalardan edineceği sezgilerin ve itkilerin uygulanmasında, gerçek yaşam düzleminde bir başarısızlığa uğrarsa, sanat o zaman gerçekci olmaktan çıkar. **Doğal**, bir biçime sokulursa, önemli olan **doğalı** yıkmak, yoketmek değil, tersine onu yoğunlaştırmaktır.

Tüm gücünü davranımdan alan bir tiyatro koreografisiz edemez. Bir devinmenin güzelliği, ortandaki alımlı bir duruş «yadırgatmağa» yetiverir, oyunlama buluşları da öyküye, anlatıma çok yardım eder.

o

Yeniden yaratılan görütler, yeniden yaratılmışın önünde silinmemeli, bu örnekler birinci düzleme çıkmamalı ,yeni yaratışlar daha yüksek bir eğlenceye çevrilmeli, toplum yaşamındaki geçerli kuralların eksik ve geçici olduğu görülmelidir. Böylelikle, görücü görmekten daha çoğunu yapar: Görücünün edimsel (actif) bir rolü olur artık. Görücünün ekmek parası için bitmek tükenmez korkunç didinmeleri, varoluşun sonsuz değişimlerini tiyatroda görmesi, bununla eğlenmesi, bundan tad alması gerekir. Böylece o, daha kolay ve rahat bir biçimde verimli olabilir, çünkü kişi en kolay sanatta varolur.

BERTOLT BRECHT

tiyatro üstüne şiirler

Türkçesi :

Teoman Aktürel

Cevat Çapan

gözlem sanatı üstüne bildiri

Oyunlar oynamağa geldiniz buraya,
Ama şu soruyla karşılaşacaksınız şimdi:
Nedir amacınız?
Elinizden geldiğince
Kendinizi koyacaksınız ortaya;
Gözlenmeğe değer buluyorsunuz bunu.
Herkesi kendi dar dünyasından çıkarıp
Geniş dünyanıza sokarak,
Dorukların baş-döndürücülüğünü,
Tutkuların uğultularını sizinle paylaşarak
Alkışlamalarını bekliyorsunuz sizi.
Ama şu soruyla karşılaşacaksınız şimdi:
Bütün bunlardan amacımız ne?

B. BRECHT

Alçak sıralar üzerinde
Tartışmağa başlar seyirciler iniz.
Kimi, kendinizi göstermekten
Daha çoğunu bekler sizden. Dünyayı göstermenizi
ister.

Kiminin ne denli üzgün,
Şu kadının ne denli aldırışsız,
Ne denli kötü bir kral olduğunu öbürünün
Göstermek neye yarar? diye sorarlar.
Neye yarar kaderin tutsaklığında
Eski püskü oyunlar, bu el-yüz oynatışlar?

Bize yalnız kendilerinin ya da dış etkilerin
Elinde tutsak kişiler gösterirsiniz.
Görünmiyen bir usta
Nasıl yerden yere çalar onları,
Köpeğe kemik diye atar mutluluklarını.
Böylece bir ilmik takılır boyunlarına-
Yukardan gelen boğuntu.
Biz de alçak sıralar üzerinde
El-yüz oynatışlarımızla soluklarımız kesilmiş,
Gözlerimizi dikmiş
Sadaka gibi verdiğiniz sevinçler
Sınırsız korkular içinde.

Yooo. Bunlara kanmıyan bizler
Bıktık, alçacık sıralar üzerinde, usandık.
Doymuyoruz böyle şeylerle artık.
Duymadınız mı daha
Ağı atanların da
Toplıyanların da
İnsanlar olduğunu?
Şimdi bile
Yüz katlı yapılar kurulu kentlerde
İnsan dolu gemilerle denizlerden

En ırak köylere değin
Şimdi her yerde duyulan: insanın kaderi insan.

Siz çağımızın,
Değişen çağın,
İşleri yeniden ele alma çağının oyuncuları;
Doğayı ele almanın,
Unutmadan insan doğasını;
Değişmenizi isteyişimiz sizden
İşte bu yüzden.
Olduğu gibi verin bize insanların dünyasını,
İnsanlarca yapılmış, insanlarca değiştirilebilen.

İşte bu konuşulanlar, alçak sıralar üzerinde.
Herkes anlaşmıyor bunda elbet
Çoğu kamburu çıkarmış,
Kaşlarını çatmış,
Boşuna sürülen taşlı tarlalar gibi
Oturuyor yerinde.
Artan günlük uğraşlarla yıpranmış,
Bekliyorlar istekle
Arkadaşlarının en kızdıkları şeyi,
Tembel duyguları bir parça oğuşturmak,
Bir parça germek yorgun sinirleri.
Tılsımlı bir elle alınıp
Kendilerine verilen dünyadan,
Yönetemedikleri bir dünyadan götürülmenin
Kolay serüveni.
Öyleyse siz oyuncular, kimleri dinliyeceksiniz?
Biz kanmıyanları, diyorum.

Nerden başlamalı ama? Nasıl göstermeli
İnsanların birlikte yaşamalarını ki
Anlıyabilsinler
Yönetebilecekleri bir dünya olduğunu?

Yalnız kendinizin, başkalarının
Ağa düşmüş balık gibi çırpındığınızı değil de,
Kaderin ağlarını atıp toplıyanların
Toplayıp atanların da insanlar olduğunu
Nasıl koymalı ortaya?
Bütün sanatlardan önce
Siz oyuncular,
Gözlem sanatını öğrenin!

Hiçbir önemi yok
Görünüşünüzün.
Önemli olan ,
Gördüğünüz, gösterdiğiniz.
Var bir değeri, bildiklerinizi öğrenmenin.
Ne denli iyi gözlediğinizi.
Görmek için bakacaklar size.
Ama yalnız kendini gözliyen
Göremez insanları.
Öylesine gizler ki, kişi kendini kendinden.
Olduğundan daha akıllı değildir kime.
Bu yüzden, başka insanların yaşamlarıyla
Başlayın öğrenime. Birinci okulunuz
İş yeriniz olsun, eviniz olsun,
Oturduğunuz mahalle,
Dükkân, sokak, tren.
Gözleyin baktığınız herkesi.
Yabancıları tanıdık,
Tanıdıklarınızı yabancıymış gibi gözleyin.

Bakın. Vergisini ödüyor biri.
Kimsenin vergisini güle oynıya
Ödemediği doğruysa da, vergilerini ödeyen
Öbür adamlardan başka bu adam.
Bu koşullar içinde
Hergünkü halinden bile başkadır belki.

Vergi toplıyan adam da
Her bakımdan değişik midir vergi verenden?
Onun da payına vergi ödemek düşer,
Nice ortak yanları vardır onun da
Baskı yaparak vergi topladıklarıyla.

Dinleyin.
Hep böyle hırçın konuşmadı bu kadın,
Herkesle konuşurken bu hırçınlık yok sesinde.
Ne de tutar büyüsü şu büyücünün her yerde.
Huysuz müşteri böyle
Asar keser mi hergün?
Ödü kopmaz mı onun da ara sıra
Yenik gözüküyor
Şu ayakkapsız çocukların anası,
Ama ondaki artık - güçle
Nice imparatorluklar altedilmişti;
Karnında- görüyor musunuz?- bir çocuk daha.
Şu daha iyileşemem diyen,
Oysa çalışmak zorunda olmasa
İyileşebilecek ihtiyarın
Gördünüz mü gözlerini?
Gözleyin:
Yeryüzünün nasıl yaşanılası bir gezegen
Yapılacağını yazan bir kitabın çeviriyor sayfalarını
Kalan son günlerinde ihtiyar.
Basındaki resimleri, sinama haberlerini de
unutmayın.
Yürüyen, konuşan,
Soluk, amansız ellerinde
Kaderinizin iplerini tutan
Önderlerinizi inceleyin.

İnceden inceye gözleyin bütün bunları.
Sonra usunuzun gözünde,

Bu didinmelerinizden, tarihteki devinmeler gibi
Resimler yapın çoğalan, büyüyen.
Çünkü onları sonra, böyle göstereceksiniz sahnede.
İş için didinmeler,
Acı tatlı konuşmalar kadın erkek arasında,
Kitaplardan söz açmalar,
Boyun -eğmeler, baş - kaldırmalar,
Denemeler, çuvallamalar.
Bütün bunları sonra
Tarih olayları diye gösterin.
(Şimdi burada böyle düşünün bizi de :
Anayurdundan kaçmış bir oyun yazarı;
Gözlem sanatını anlatıyor sizlere.)

Gözlemek için
Karşılaştırabilmeniz gerek.
Karşılaştırabilmek için de
Gözlemiş olmalısınız şimdiye dek.
Bilgi gözlemden gelir.
Gözlemek için bilgi gerektir.
Gözlemle ne yapacağını bilmiyen
Gözlediğini
Kötü gözler.
Meyve yetiştiren adam elma ağacına
Daha bir anlayışla bakar
Sokakta yürüyenden.
Ama insan kaderinin insan olduğunu bilen,
Şaşmaz, yanılmaz gözlerle bakar insan kardeşlerine.
İnsanları gözleme sanatı aslında
Onları yönetme ustalığının bir bölümüdür yalnız.
Siz oyuncuların işi de
Bu daha büyük sanatın
Yayıcıları, öğreticileri olmak.
Bilmekle, göstermekle insan yaratılışını
Kendi yaşamlarını yönetmelerini öğreteceksiniz.

O daha büyük sanatı öğreteceksiniz: birlikte
yaşamayı.

Gene de soruyorsunuz, duyuyorum:
Nasıl ederiz?-
Hep baskı altında, işte - güçte, bilgisiz,
Belirsizlik içinde hep,
Ezilen tutsak olan-
Nasıl nasıl çıkarız ortaya
Yayıcı diye, öncü diye
Bilinmedik bir ülkeyi ele geçirmeğe?
Hep bizden daha talihlilere
Boyun eğdik biz.
Nasıl olur da şimdiye değin
Meyve veren ağaçken biz
Bir gecede meyve yetiştiren oluruz?
Bana kalırsa, gene de,
Bir günde
Oyuncu ve işçi olan siz gönüldeşlerim
Üstesinden geleceğiniz sanat bu.
Yararlı olmağı öğrenmek
Olursuz değil.
Bir sizde vardır
Günlük işleriyle uğraşan sizlerde
Gözlem sanatı doğuştan.

İşinize yarar çünkü,
Ustabaşının, arkadaşların
Davranışlarını, düşünüşlerini
Yerli yerinde bilmek.
Yoksa, nasıl girişirsiniz böyle bir savaşa
İyice bilmeden insanları?
Aranızdaki nice değerlerin, görüyorum
Bilgi için can attıklarını

Gözlemi daha keskin kılıp
Çoğalacaklarını.
Daha şimdiden, en iyileriniz
İnsanların birlikte yaşamalarını
Yöneten yasaları öğreniyorlar,
Daha şimdiden önlerine dikilen,
İnsanlığın önüne dikilen engelleri
Aşmağa hazırlanıyorlar .
İşte burda,
Oyuna çalışa,
Öğrenerek, öğreterek
Katılırsınız sahnenizden
Çağımızın savaşlarına . .
Direnciyle incelemelerimizin,
Yüceliğinde bilgilerinizin
Herkese mal edin bu savaş yaşantısını,
Bir tutkuya dönsün sizde
D o ğ r u l u k

günlük tiyatro üstüne

Siz sanatçılar, siz ki tiyatro oynuyorsunuz
büyük yapılarda, düzme güneş ışınları altında
susan bir topluluğun önünde; göz atın arada bir
öbür tiyatroysa, sokakta oynanana.
O günlük, bin yönlü ve ünsüz,
ama öylesine canlı, yaşarlı, birlikte yaşanan;
kişilerin tadına vardığı tiyatro, şu sokakta oynanan.
komşu bayan evsahibini yansılar hani,
tıkalı su borusundan sözü değiştirmeğe nasıl
çabaladığını
yansılar onun gibi konuşarak önümüzde. Arsalarda,
öğretirler oğlanlar kıkır kıkır gülen kızlara
nasıl karşı koyacaklarını kendilerine,

akşamları memeleri nasıl ustaca göstermek
gerektiğini.
Şu sarhoş, papazın vaazını yansılar yoksullara
cennetin zenginliklerini anlatarak. Ne denli
yararlıdır
böylesine bir tiyatro, ciddi ve eğlenceli.
ne denli saygı - değer! Papağan ve maymun gibi
değil,
yansılamış olmak için değil, önemli değil
kimi yansıladıkları, yansılamış olmak için değil,
iyi yansıladıkları da önemli değil onlarca;
ama onların güttükleri bir amaç var.
İşte siz de büyük sanatçılar, usta yansılamacılar
onlardan geri kalmayın.
Çok uzaklaşmayın
-olgunlaştırırken işinizi- her günkü tiyatrodan,
şu sokakta oynanan oyundan.
Bakın şu köşe başındaki adama. Oynuyarak
gösteriyor bize
bir kazayı.
İşte şimdi sürücüyü anlatıyor kalabalığa;
nasıl oturmuş herif «direksiyonda».
Şimdi de kazaya uğrayanı yansılıyor, anlaşılan
yaşlı bir adammış .Uzun boylu anlatmıyor bu iki
adamı.
kazayı anlıyabileceğimiz kadar anlatıyor;
ama yetiyor ,gözümüzün önünde olmuş gibi
anlıyoruz.

Öylesine seriyor ki önümüze ikisini, kaçınamazlardı
bu kazadan.
Hem anlıyor, hem de anlamıyoruz bu kazayı:
çünkü ikisi de başka türlü davranabilirlerdi.
Şimdi de nasıl davranmaları gerektiğini anlatıyor
bize.

Şöyle yapsalardı, kaza olmazdı, diyor.
Boş inan yok bu görgü tanığında, aşağılamıyor da
onları;
yanılgılarını anlatıyor yalnız.
Şuna da dikkat edin:
yansılamanın ciddiliğine, özenine.
Bu adam biliyor ki, çok şey bağlı anlatmasına :
kabahatsız olan kurtulacak mı cezadan,
yüzü gülecek mi zarar görenin. Bakın ona,
tekrar ediyor, bir daha gösteriyor yaptığını.
İkircikli,
belleğini yokluyor, güveni yok iyi yapıp
yapmadığına;
duralıyarak, bir başkasını yardıma çağırarak, o da
şunu ya da bunu anlatsın diye.

İşte buna engin - gönüllülükle bakın;
hayran hayran!
Bir şeyi daha görün: bu yansılayan adam
yansılarken kendinden geçmiyor, kendini yitirmiyor;
tam o adam olmuyor, tümüyle değişmiyor hiçbir
zaman.
Gösteren olarak kalıyor hep, kendi karışmamış işe.
Öteki birşey anlatmamış ona
duygularını söylememiş
görüşlerini de anlatmamış. Çok iyi bilmiyor,
kim olduğunu bilmiyor;
bir üçüncü yok yansılamasında.
Kendisinden ve ötekinden
yani ikisinden
bir yürek, bir kafa değil.
Yalnız gösteren o,
yabancılara anlatan.
Bu giz dolu değişme
tiyatroda yaptıklarınız sözde:

soyunma odanızla sahne arasında,
bir oyuncu olarak odanızdan çıkar,
bir kıral olarak sahneye girersiniz. Giz dediğiniz
bu işe,
ellerinde bira şişeleriyle, güldüklerini gördüm sahne
işçilerinin.
Öyle olmuyor burada.
Sokakta oynıyan o adam
Uyur - gezerin biri değil, korkmaz uyandırılmaktan.
Kutsal bir papaz değil o, iş başında.
Her an kesebilirsiniz sözünü: kızmaz karşılık verir
size.

sonra gene rahatça
konuşmanız bittikten sonra, devam eder oyununa.
Bu adam sanatçı değil, demeyin sakın!
Böyle bir duvar çekmeyin, kendinizle dünya arasına;
çekerseniz, yadsımış olursunuz kendinizi.
Siz ona sanatçı demezseniz, o da size
insan demeyebilir, bu da
büyük bir günâh olur. İyisi mi şöyle deyin:
insan olduğu için sanatçıdır o.
Biz onun yaptığını daha yetkin yapmak istiyoruz,
onun için saygı diliyoruz, ama bizim yaptığımız
herkesin yapabileceği birşey, insanca birşey;
her gün her an sokakta karşılaştığımız,
gördüğümüz birşey;
sevişmek gibi, yemek gibi, soluk alıp vermek gibi.
Sizin tiyatro oyununuz
günlük olaylardan olmalı. Pek önemli değil, deyin,
maskelerimiz;
maske kaldıkları sürece :
işte orada şu şal satan satıcı.
başına sert ya da yuvarlak bir şapka oturtmuş.
bir çapkın gibi: elinde baston, bıyık yapıştırmış
burnunun altına;

bir iki adım atıyor tezgâhının ardında, değiştiğini
gösteriyor böylece.
Bu güzel değişme.
şalla, bıyıkla, şapkayla etkiliyor kişiyi.
Sonra dizelerimiz, değil mi ya,
onlar da var elinizde: gazete satanlar
«havadisleri ritmle» bağırıyorlar;
öyle ki bu arttırıyor etkiyi
durmadan da tekrarlamanın kolaylığı var!
Yabancı bir metin söylüyoruz biz; ama sevgililerle
satıcılar da çokluk yabancı metinler okurlar;
hem de ne çok bellenmiş! İşte böylece:
maske, dize ve okuyuş beylik olur;
beylik olmıyan: büyük maskeler, güzel söylenmiş
dizeler.
ustaca bir okuma.
Anlaşalım şimdi: düzelteseniz bile o köşe başındaki
adamı,
gene de onun kadar ulaşamıyacaksınız başarıya;
oyununuz yoksun olursa anlamdan,
küçümserseniz seyirciyi,
faydalanamazsınız yaşamından.
olamazsınız yararlı.

perdeler

Çizin
Koca perdenin üstüne
Yiğit barış güvercinini
Kardeşim Picasso'nun
Ardına gerdiğiniz telden
Dalgalanan tülleriyle
Yavaşça titreyen gereltiyi
Sarkıtın
İşçi kadının bildiri dağıtarak
Ve Galile'nin
Sözünden dönüp
Arkasına çekildiği tülleri
Kaba ketenden de olabilir gerelti
İpekten de

Ak deriden de olur kızıl deriden de
Sormayın bana bunu
Oyununuza göre seçin
Ama çok koyu olmasın gerelti
Çünkü üstüne
Olup biteceklerin başlıklarını yansıtacaksınız
Böylece gerilimi yaratacak
Neyin beklenmesi gerektiğini belirteceksiniz.
Çok yüksek olmasın gerelti
Kapatmasın ortanı görmeği engellemesin
Arkasına yaslanan
«Bakar» da
Ona ne ustalıklar göstereceğinizi
Görebilsin
Teneke ay ile damların
Nasıl sallana sallana yerlerini aldığını
Herşeyi göstermeyin ama
Gene de birşeyler görebilsin
Arkadaşlar
Bırakın görsünler
Büyücülükle değil de
İşinizle uğraştığınızı.

Işıklar

Işıkçı - başı
Aydınlat biraz ortanımızı
Biz yazarlarla oyuncular
Nasıl sunarız yeryüzüne görütleri
Yarı - karanlıkta
Alacakaranlık uyutur kişiyi
Oysa bize bakanların gözleri iyice açık olmalı
Onlar gerçekten uyanık olmalı
Varsın aydınlıkta kursunlar düşlerini
Işıklarla aylarla
Gösterebiliriz geceyi
Günün değişik bölümlerini de
Belirtebiliriz oyunumuzla
Ne ışıkların erişebileceği
Ne de kırların kapsıyabileceği
Dizeler yazmıştır bize Koca Elizabeth Ozanı
Dök bütün ışığını üstümüze
Öfkeli köylü köyünde otururmuş gibi
Kurulsun ortana

oyun - yazarının türküsü

Oyun - yazarıyım Gördüklerimi
Sererim önünüze İnsanlık pazarlarında
İnsanlığın kaça alınıp satıldığını gördüm
Bunu gösteririm ben oyun - yazarı

Nasıl girerler birbirlerinin odalarına kafalarındaki
düzenlerle
Ya ellerinde sopalar ya da ceplerinde para
Sokaklarda nasıl bekleşirler
Nasıl tuzaklar kurarlar birbirlerine
Umut dolu
Nasıl sözleşirler
Nasıl dayanışırlar
Nasıl sevişirler

Nasıl korurlar yağmalarını
Nasıl yerler
Bütün bunları gösteririm

Birbirlerini nasıl çağırırlar onu anlatırım
Ananın oğluna ne dediğini
Yükümlülüğün yüklenenlerden neler sorduğunu
Karının kocasına nasıl karşılık verdiğini
Bütün yalvarmaları bütün buyurmaları
Dilenmeleri yanıltmaları
Yalanları bilmezlikleri
Kazanmaları yaralamaları
Hepsini anlatırım bunların
Tipilerin yaklaştığını görürüm
Depremlerin ilerlediğini
Dağlar görürüm yol ortalarında
Yatağına sığmıyan ırmakları
Ama tipilerin başlarında şapkaları vardır
Depremlerin cebinde para
Dağlar makinalarla gelir
Coşkun ırmaklar da polisleri denetler

II

Gördüklerimi nasıl göstereceğimi öğrenmek için
Başka insanların başka çağların örneklerine
dönerim
O çağların yöntemini deneyip
İşime yarıyanı aldım
Bir iki oyun uyarladım
Derebeyliği büyük örneklerini
İngilizlerden inceledim: yeryüzünü
Daha özgür gelişmeleri için elverişli ülke sayan o
varlıklı kişileri
Aktöreye düşkün İspanyolları
Aileyi kentlerdeki çok - renkli yaşamları anlatan
Hintlileri ince duyu ustaları Çinlileri
İnceledim.

eskiyi ve yeniyi arayın

Satırlarınızı okurken
Deniyerek bir bir
Şaşırtılara açık
Yeniyi ve eskiyi arayın
Çağımız ve çocuklarımızın çağı
Yeninin eskiye karşı
Savaşının çağıdır
Öğretmene ağır gelen bilgi yükünü
Ananın ustaca paylaşması
Yenidir bu yüzden de
Yeni olarak verilmelidir
Savaş günleri işçilerinin
Bildirileri almaktan çekinmeleri
Yapraklarca basılı bilgiden

Korkmaları eskidir bu yüzden de
Eski olarak verilmelidir
Halk arasında bir söz vardır
Yeni ay eski ayı bütün bir gece boyunca
Uyutur kolarında
Utangacın durumsamaları
Yeniyi muştular
Gösterin tellim
Nelerin kalıp
Nelerin geldiğini
Toplum katları arasında
Yeninin eskiye karşı savaşı
Öfkeyle doldurur yüreği
Öğretmenin aydınlatma isteğini
Öz kardeşi anlamaz da
El dediğin kadın duyar
Kişilerin bütün duyuşlarıyla eylemlerinde
Yeniyi ve eskiyi arayın
Küçük satıcı Yiğit Ana'nın umutları
Ölüm dağıtır çocuklarına
Ama kızının yoğun savaş korkusu
Yeniye bağlı
Uyarıcı davulun
Çalarken duyduğu umutsuzluk
Güm güm inletmesi her yanı
Herkese yardıma koşması
Kıvançla doldurmalı yüreklerinizi
Anasının bunlardan
Birşey öğrenememesi
Sizleri acılara boğmalı
Satırlarınızı okurken
Deniyerek bir bir
Şaşırtılara açık
Yeni'den sevinin
Eski'den de yerinin.

ÇAN YAYINLARI

KAÇKINLAR : Ferit Edgü
DENEMELER : Albert Camus
DUBUŞMA : Franz Kafka
DÖRTLÜKLER : Ömer Hayyam
BOZGUN : Ferit Edgü
KUYULARDA : M. Buzrukçu

ÇAĞIMIZIN GERÇEKLERİ
J. - P. Sartre

ÖZGÜRLÜK ve KÜLTÜR
John Dewey

DÜNYAMIZIN SORUNLARI
Bertrand Russell

TÜRKÜN ATEŞLE İMTİHANI
Halide Edib - Adıvar

o

Ödemeli olarak YENİ UFUKLAR P. K. 1034 Galata - İstanbul adresinden ya da Çemberlitaş, Boyacı Ahmet Sokağı, Nuribey Han Kat 4, No. 4 - 82' den isteyiniz.

Fiyatı 250 Kuruş